

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

СЪВЕТ НА ЕВРОПА
ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПРЕДИШНО ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ВИСШ ДУХОВЕН СЪВЕТ НА МЮСЮЛМАНСКАТА
ОБЩНОСТ С/У БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 39023/97)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

16 декември 2004

ВЛЯЗЛО В СИЛА

16/03/2005

Решението става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията. Същото може да е предмет на редакционен преглед.

По дело на Висшия духовен съвет на мюсюлманската общност с/у България

Европейският съд по правата на човека (Предишно първо отделение), заседаващо в състав:

Г-н К. Л. РОЗАКИС [C.L. ROZAKIS], *Председател*,

Г-н П. ЛОРЕНЗЕН [P. LORENZEN],

Г-жа Ф. ТУЛКЕНС [F. TULKENS],

Г-жа Н. ВАЙИЧ [N. VALČ],

Г-жа С. БОТУШАРОВА [S. BOTOCHAROVA],

Г-н А. КОВЛЕР [A. KOVLER]

Г-н В. ЗАГРЕБЕЛСКИ [V. ZAGREBELSKY], *съдии*,

и Г-н С. НИЛСЕН [S. NIELSEN], *Секретар на отделението*,

В разпоредителни заседания, проведени на 9 септември, 28 октомври и 25 ноември 2004,

Постанови настоящото решение на последната посочена по-горе дата:

ПРОИЗВОДСТВО

1. Делото е образувано по жалба (№ 39023/97) срещу Република България, подадена на 9 септември 1997 в Европейската комисия по правата на човека (“Комисията”), на основание на предишния член 25 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (“Конвенцията”), от името на Висшия духовен съвет на мюсюлманската общност [Supreme Holy Council of the Muslim Community] (“организацията-жалбоподател”), който към процесния период е бил една от съперническите си фракции, претендираща управлението на мюсюлманската общност в България.

2. Жалбоподателят се представлява от г-жа С. Маргаритова-Вучкова [S. Margaritova-Vutchkova], адвокат от Софийската адвокатска колегия. Българското правителство (“Правителството”) се представлява от неговия агент, г-жа М. Димова [M. Dimova] от Министерство на правосъдието.

3. Организацията-жалбоподател твърди, по-специално, че е била жертва на произволно и дискриминационно вмешателство от страна на държавата в организацията на мюсюлманската общност в България, че срещу това посегателство са липсвали правни средства за защита и че в хода на последващото съдебно производство е било допуснато нарушение на изискванията за безпристрастност и справедливост.

4. Жалбата е внесена в Съда на 1 ноември 1998, когато Протокол № 11 към Конвенцията влиза в сила (член 5, алинея 2 от Протокол № 11).

5. Жалбата е разпределена на Първо отделение на Съда (член 52, алинея 1 от Правилника на Съда). В рамките на това отделение в съответствие с член 26, алинея 1 се определя състав, който да разгледа делото (член 27, алинея 1 от Конвенцията).

6. С частично решение от 13 декември 2001 и окончателно решение от 8 юли 2003, Съдът обявява жалбата за частично допустима.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

7. Жалбоподателят, Висшият духовен съвет на мюсюлманската общност, председателстван от г-н Недим Генджев [Nedim Gendzhev], е било официално признатото ръководство на мюсюлманите в България, най-малко в периода между 1995 и 1997. В действителност, към онзи момент той е бил едно от двете съперничаещи си мюсюлмански религиозни ръководства в България. Негов председател е бил г-н Недим Генджев, български гражданин, роден през 1945 и живущ в София. Той е бил главен мюфтия най-малко в периода 1988 - 1992 и председател на Висшия духовен съвет най-малко между 1995 и 1997.

A. Релевантната фактическа обстановка: промени в ръководството на мюсюлманската общност преди 1997

1. Отстраняването на г-н Генджев през 1992

8. В края на 1989 в България е започнал процес на демократизация. Скоро след това някои вярващи мюсюлмани и активисти на мюсюлманската религия в страната са се опитали да сменят ръководството на религиозната си организация. Те считали, че г-н Генджев, който към онзи момент бил главен мюфтия, и членовете на Висшия духовен съвет са сътрудничели на комунистическия режим. Старото ръководство, с г-н Генджев като главен мюфтия на българските мюсюлмани, също имало поддръжници. Това положение довело до разцепления и вътрешен конфликт в рамките на мюсюлманската общност в България.

9. В края на 1991 встъпва в длъжност ново правителство, съставено от Съюза на демократичните сили “СДС” [Union of Democratic Forces – “the SDS”] и Движението за права и свободи “ДПС” [Movement for Rights and Freedoms – “the DPS”].

10. На 10 февруари 1992 Дирекцията на изповеданията - "Дирекцията" [Directorate of Religious Denominations - "the Directorate"], правителствена агенция към Министерския съвет, обявила избора на г-н Генджев през 1988 за главен мюфтия на мюсюлманите в България за недействителен и постановила неговото отстраняване от тази длъжност. Това решение се основавало, *между другото*, на констатации, че изборът на г-н Генджев през 1988 е бил по политически мотивиран.

1. Дирекцията назначила тричленен временен управителен орган на мюсюлманската религиозна организация, считайки тази мярка за "единствения възможен начин за предотвратяване на организационната раздробеност на мюсюлманското изповедание".

12. На 19 септември 1992 се е провела национална конференция на мюсюлманите, организирана от временното ръководство. Тя избрала г-н Фикри Сали Хасан [Fikri Sali Hasan] за главен мюфтия и също така приела нов устав, който е бил утвърден в съответствие с членове 6 и 16 от Закона за изповеданията. След септември 1992 поддръжниците на г-н Хасан са получили пълен контрол върху имуществото и дейността на мюсюлманската общност.

13. Г-н Генджев, твърдейки, че е продължил да изпълнява длъжността главен мюфтия, е обжалвал решението от 10 февруари 1992 пред Върховния съд. Производството е приключило с окончателно решение от 7 април 1993. Върховният съд, макар да е приел, че оспореното решение не подлежи на съдебен преглед, е посочил, че Дирекцията е била компетентна да вземе решението, обявяващо избора на г-н Генджев за недействителен. Доколкото с атакуваното решение е било обявено също така "отстраняването" на г-н Генджев от длъжността му на главен мюфтия, издалият решението орган е действал *извън пределите на своята компетентност*. Въпреки това, не е било необходимо да се отменя тази част от решението на Дирекцията, тъй като при всички случаи то не е породило правни последици.

2. Възстановяването на г-н Генджев на длъжност през 1995

2. Спорът за ръководството между г-н Генджев и г-н Хасан е продължил през цялата 1993 и 1994. Дирекцията на изповеданията запазила официалното си становище непроменено, а именно, че г-н Хасан е законният главен мюфтия на българските мюсюлмани. Същевременно Дирекцията очевидно се е опитала да "разреша" спора чрез "обединяването" на двете фракции под общо ръководство.

15. На 2 ноември 1994 поддръжниците на г-н Генджев провели национална конференция, която се обявила за законен представител на вярващите мюсюлмани. Конференцията избрала ръководство и приела устав. Г-н Генджев е бил избран за председател на Висшия духовен съвет. След конференцията новоизбраните ръководители подали до

Дирекцията документи за регистрация като законно ръководство на мюсюлманите в България.

16. В края на 1994 в България се провели парламентарни избори. Българската социалистическа партия – “БСП” [Bulgarian Socialist Party - “BSP”] получила парламентарно мнозинство и съставила ново правителство, което встъпило в длъжност през януари 1995.

17. На 22 февруари 1995 заместник министър-председателят е издал постановление, утвърждаващо устава на мюсюлманското вероизповедание, приет от поддръжниците на г-н Генджев на 2 ноември 1994. На 23 февруари 1995 Дирекцията е регистрирала избраното на тази конференция ръководство и на практика е отстранила г-н Хасан и неговите привърженици. През следващите месеци водената от г-н Генджев фракция е поела пълен контрол върху имуществото и дейността на мюсюлманската общност в България.

18. Г-н Хасан е обжалвал пред Върховния съд решението на Дирекцията, с което е регистрирано ръководството на г-н Генджев. Г-н Хасан твърдял, *между другото*, че конференцията от 2 ноември 1994 е била организирана от лица извън оглавяваната от него мюсюлманска религиозна организация. Ето защо те са могли да регистрират своя религиозна организация, но не и да претендират смяната на ръководството на друга такава. Г-н Хасан е поискал от Върховния съд да обяви решението от февруари 1995 за недействително поради противоречие със закона или да постанови, че същото представлява регистрация на нова религиозна общност, която не засяга съществуващата мюсюлманска организация. Според него държавата не е имала право да налага едно единствено ръководство на мюсюлманите.

19. На 27 юли 1995 Върховният съд е отхвърлил жалбата. Съдът е посочил, че съгласно Закона за изповеданията Министерският съвет притежава пълна дискреционна власт при вземането на решение дали да утвърди или не устава на дадено изповедание. Ето защо компетентността на Върховния съд е била ограничена до прегледа дали атакуваното решение е издадено от компетентния административен орган и дали са спазени съответните процесуални изисквания. От тази гледна точка решението от февруари 1995 е било законосъобразно.

20. По отношение на искането за тълкуване на решението от февруари 1995, Върховният съд не е бил компетентен, в контекста на това особено производство, да изрази становището си дали решението е довело до създаването на нов правен субект, въвеждането на промени или съществуването на две успоредни мюсюлмански религиозни организации.

3. Опитите на г-н Хасан през 1996 и 1997 за възстановяването му на длъжност

21. След отстраняването на г-н Хасан през 1995, подкрепящите го вярващи мюсюлмани провели собствено събрание и го преизбрали за главен мюфтия, въвеждайки промени в устава и ръководството на организацията. Тогава г-н Хасан поискал от Дирекцията на изповеданията да утвърди изменения устав и новото ръководство. Тъй като не получил отговор, г-н Хасан обжалвал този мълчалив отказ пред Върховния съд.

22. На 14 октомври 1996 Върховният съд постановил решението си. Той отбелязал, че през 1992 главното мюфтийство, представлявано от г-н Хасан, е било надлежно регистрирано като религиозно вероизповедание и по този начин е получило качество на юридическа личност, от което впоследствие не е било лишено. Ето защо, Министерският съвет е бил длъжен, съгласно членове 6 и 16 от Закона за изповеданията, да разгледа искане за утвърждаване на нов устав или промени в ръководството на съществуващото религиозно изповедание. Поради тази причина Върховният съд е приел мълчаливия отказ на Министерския съвет за незаконосъобразен и му е препратил делото с указания за неговото решаване.

23. На 19 ноември 1996 заместник министър-председателят отказал да утвърди устава от 1995 и ръководството на представляваното от г-н Хасан главно мюфтийство. Той му изпратил писмо, в което посочил, *между другото*, че Министерският съвет вече е регистрирал ръководство на мюсюлманската общност в България, а именно избраното на конференцията през ноември 1994 с г-н Генджев като председател на Висшия духовен съвет. Заместник министър-председателят е заключил, че искането “не би могло да бъде уважено, тъй като явно противоречало на разпоредбите на Закона за изповеданията”.

24. На 5 декември 1996 г-н Хасан обжалвал пред Върховния съд отказа от 19 ноември 1996.

25. На 13 март 1997 Върховният съд отменил, като незаконосъобразен и несъвместим с член 13 от Конституцията, отказа на заместник министър-председателя да утвърди устава от 1995 и оглавяваното от г-н Хасан ръководство. Освен това отказът представлявал “незаконосъобразна административна намеса във вътрешната организация на религиозна общност”. Върховният съд повторно наредил връщането на делото на Министерския съвет с оглед извършване на регистрация.

26. Въпреки решенията на Върховния съд от 1996 и 1997, Министерският съвет не е регистрирал оглавяваното от г-н Хасан религиозно ръководство.

Б. Промяната в ръководството през 1997 и последващото съдебно производство

1. Националната конференция от октомври 1997

27. През февруари 1997 правителството на БСП е подало оставка и е било назначено временно правителство. На следващите общи избори през април 1997 СДС получило парламентарно мнозинство и съставило ново правителство.

28. Новият упълномощен от Министерския съвет заместник министър-председател и директорът на изповеданията приканили двете съпернически си ръководства, тези на г-н Хасан и г-н Генджев, да договорят обединение.

29. На 12 септември 1997, в писмо до заместник министър-председателя и дирекцията, религиозното ръководство, оглавявано от г-н Хасан, поискало отстраняването на г-н Генджев.

3. На 18 септември 1997 оглавяваният от г-н Генджев Висш духовен съвет, също в писмо до заместник министър-председателя и дирекцията, предложил провеждане на обединителна конференция, която да се организира от съвместен комитет, съставен от представители на противниковите фракции. Заместник министър-председателят е бил призован да гарантира обединителния процес и да обезпечи представителството на конференцията на всички мюсюлмански религиозни общности. В писмото също така се посочвало съгласието на тогавашното официално ръководство, председателствано от г-н Генджев, да замрази всички назначения, премествания и освобождавания на служители или разпореждания с имущество на общността по време на конференцията.

31. На 30 септември 1997 избраните от съперническите си фракции групи за контакт – всяка съставена от петима членове – са подписали споразумение за свикване на национална конференция на всички вярващи мюсюлмани. Споразумението е било подписано също така от заместник министър-председателя и директора на изповеданията. То гласяло, *между другото*, следното:

“1. Всеобщата мюсюлманска конференция следва да се организира на базата на пълно представителство на мюсюлманското вероизповедание. Тя няма да се основава на двата съществуващи устава на [съперническите си ръководства]. заместник министър-председателят... и директорът на изповеданията се задължават да гарантират прилагането на този принцип.

2. ... Съперническите си групи се задължават да не се противопоставят на духа на обединение, характерен за конференцията, като при неизпълнение на това задължение Дирекцията има право да предприеме необходимите административни мерки срещу заподозрените във възпрепятстване лица.

3. По време на конференцията оглавяваното от г-н Генджев ръководство се задължава да се въздържа от вземане на каквито и да било административни решения, като например назначения ...

4. Ръководството, оглавявано от г-н Генджев, се съгласява да замрази всички банкови сметки ... и обявява, че по време на конференцията няма да извършва никакви сделки ...

7. Съвместният комитет следва да изготви материални и процесуални правила за организиране на конференцията ...”

32. На неупомената дата съвместният комитет е постановил, че събранието на всяка местна ислямска общност трябва да избере двама делегати за националната конференция. Той също така е предвидил, че протоколите от заседанията на събранията следва да са в приета от Дирекцията на изповеданията форма и да са заверени от местния кмет.

33. На 6 октомври 1997 съвместният комитет е взел решение за провеждане на конференцията на 23 октомври 1997 и е постигнал съгласие относно разпределението на разноските.

34. На 17 октомври 1997 в цялата страна се провели местните събрания за избор на делегати. Кметовете по места изготвили писма, удостоверяващи резултатите от изборите.

35. Организацията-жалбоподател е представила копия от две жалби до Дирекцията с дата 21 октомври 1997, едната от местен религиозен водач, а другата от кмет на село. В тях се твърдяло, че свързани с ДПС лица са използвали заплахи, за да получат резултатите от изборите на делегати в съответните две населени места.

36. На 21 и 22 октомври 1997 г-н Генджев и лицата, подписали споразумението за обединение от името на оглавявания от него Висш духовен съвет, са изпратили писмо до Министър-председателя и Дирекцията на изповеданията, в което посочили, че планираната за 23 октомври конференция не била организирана в съответствие с устава на мюсюлманската религиозна организация, поради което е незаконосъобразна. Лицата, подписали споразумението от 30 септември 1997, заявили, че са били принудени да направят това от директора на изповеданията, и оттеглили подкрепата си за споразумението. Освен това писмото, подписано от г-н Генджев, описвало участието на Дирекцията в подготовката на конференцията като недопустима държавна намеса във вътрешните работи на мюсюлманите.

37. На 23 октомври 1997 повече от хиляда делегати присъствали на конференцията. До участие били допуснати единствено лицата, чийто избор е бил удостоверен от кметовете. Според пресата, проверката на пълномощията на делегатите е била извършена от служители на Дирекцията на изповеданията. Нейният директор е направил обръщение към конференцията, посочвайки, *между другото*, че отсъстващият г-н Генджев “не е издържал изпитанието”. С тези думи очевидно директорът е обвинил г-н Генджев за оттеглянето му от обединителния процес.

38. Според организацията-жалбоподател ДПС, политическа партия, имаща голямо мнозинство етнически турци в състава си, е участвала в

организацията на конференцията. Според тези твърдения партията е била доста близка с управляващия СДС и е изпълнявала политическото решение за смяна на ръководството на мюсюлманската общност. По мнение на организацията-жалбоподател, около стотина делегати на 23 октомври 1997 са били кметове, избрани с листата на ДПС.

39. Конференцията приела нов устав на мюсюлманското изповедание в България и единодушно избрала ново ръководство, състоящо се от шест членове от ръководството на г-н Хасан и други лица. Оказало се, че в състава на новоизбраното ръководство нямало ръководител от организацията-жалбоподател. Конференцията приела резолюция, даваща разрешение на новото ръководство да проведе одит и да поиска образуване на наказателно производство срещу г-н Генджев по обвинение в извършване на незаконни сделки.

40. На 28 октомври 1997 заместник министър-председателят регистрирал новоизбраното ръководство на основание членове 6 и 16 от Закона за изповеданията. Новото ръководство поело всички организационни дейности и активи на мюсюлманската общност в България.

2. Съдебни производства, образувани по жалба на оглавявания от г-н Генджев Висш духовен съвет

41. Г-н Генджев, твърдейки, че продължава да председателства Висшия духовен съвет, обжалвал от негово име пред Върховния административен съд решението на правителството да регистрира новото ръководство. Той поддържал, че лицата, подписали споразумението за провеждане на обединителна конференция от името на организацията-жалбоподател, не са били официално оправомощени за това; че тази конференция е била незаконосъобразна поради оттеглянето от участие на тези лица; и че държавните органи са се намесили по недопустим начин във вътрешните отношения на мюсюлманската общност. Това се дължало на факта, че Дирекцията на изповеданията е била подготвила формуляри, в които са били отразени резултатите от местните избори за делегати, и тези резултати са били удостоверени от кметовете. Освен това, сред избраните делегати е имало редица лица, които са били местни кметове или активисти на политическа партия, а именно ДПС. На последно място организацията-жалбоподател твърдяла наличие на нарушения и манипулиране на избора на делегати.

42. На 4 май 1998 Върховният административен съд е провел съдебно заседание. Приел е като доказателства представените от организацията-жалбоподател материали, но е отхвърлил искането ѝ за издаване на определение, задължаващо Министерския съвет да разкрие информация. Това искане очевидно се е отнасяло до документи,

свързани с подготовката на конференцията през октомври 1997 и избора на делегати. Освен това съдът не е допуснал разпит на свидетели.

43. На 16 юли 1998 Върховният административен съд, заседаващ в състав от трима съдии, е отхвърлил жалбата като недопустима. Той е счел оглавявания от г-н Генджев Висш духовен съвет за *нелегитимиран* да подава жалба поради липсата на надлежна регистрация. Актовете за регистрация от 22 и 23 февруари 1995 са се основавали на решение на заместник министър-председателя, който обаче не е бил надлежно оправомощен от последния да утвърждава уставите на религиозните изповедания. В резултат на това оглавяваният от г-н Генджев Висш духовен съвет не е съществувал като правен субект и всички негови актове в периода между 1995 и 1997 са били недействителни.

44. На 9 октомври 1998, въз основа на жалба от организацията-жалбоподател, петчленен състав на Върховния административен съд е отменил решението от 16 юли 1998 и е върнал делото за разглеждане по същество. Съставът е отбелязал, че с решение от 27 юли 1995 Върховният съд е счел за незаконосъобразна регистрацията през 1995 на Висшия духовен съвет, оглавяван от г-н Генджев. Този извод е бил окончателен и задължителен. Ето защо, жалбата на жалбоподателя не би могла да бъде отхвърлена поради липса на *легитимация*.

4. В хода на възобновеното производство тричленен състав на Върховния административен съд е разгледал жалбата по същество и я е отхвърлил на 3 май 1999. Председател на състава е било лицето, председателствало предходното гледане на делото, приключило с решение за недопустимост от 16 юли 1998. Той е бил и един от тримата съдии, постановили решението от 28 април 1992 по делото относно отстраняването на г-н Генджев през 1992.

46. Съдът е намерил, че действията на държавните органи не са представлявали намеса във вътрешната организация на мюсюлманската общност. Решението за провеждане на обединителна конференция е било взето свободно от представители на двете съперничаещи си групи. Материалните и процесуални правила за избора на делегати и за провеждане на конференцията през октомври 1997, включително отнасящите се до резултатите от местните избори на делегати и тяхното удостоверяване, са били изготвени от съвместен комитет. Дирекцията на изповеданията е подпомогнала организирането на конференцията единствено по искане на страните. Тя е действала в съответствие със споразумението между двете ръководства и решенията на съвместния комитет. Задачата на Дирекцията е била да внесе и обезпечи търпимост и уважение във вътрешно-религиозните отношения, както и в отношенията между различни групи, принадлежащи към една и съща религия. Обстоятелството, че оглавяваният от г-н Генджев Висш духовен съвет се е оттеглил в последната минута не поставя под съмнение

действителността на конференцията, проведена в съответствие с договорените правила. Вярно е, че последните са се отклонявали от действащия към онзи момент устав на мюсюлманската общност, но решението за това отклонение е било взето свободно от двете ръководства с оглед разрешаване на съществуващия в рамките на общността конфликт. Следователно атакуваният акт, а именно решението от 28 октомври 1997, утвърждаващо новоизбраното ръководство на мюсюлманската общност, е било в съответствие със закона.

47. Организацията-жалбоподател е подала касационна жалба срещу решението от 3 май 1999. Тя е твърдяла, *между другото*, че не са били събрани и обсъдени всички относими доказателства.

48. На 15 март 2000 петчленен състав на Върховния административен съд е отхвърлил жалбата, като е подкрепил мотивите на атакуваното решение. Той също така е намерил, че релевантните факти са били изяснени и че допълнително представените в касационното производство доказателства от организацията-жалбоподател са били идентични с представените преди това. Организацията-жалбоподател е била надлежно представлявана в посоченото по-горе производство.

3. Последващи събития

49. Разцеплението в рамките на мюсюлманската общност в България продължило. Законността на проведено през ноември 2000 събрание на общността е била оспорена от някои ръководители. Разцепленията продължили и на местно равнище. В писмо от февруари 2001 Дирекцията на изповеданията е заявила, че не е регистрирала местното ръководство на мюсюлманската общност в Пловдив, тъй като две отделни местни събрания били избрали свои ръководства и били в конфликт. Сходни проблеми възникнали в Хасково и Русе в края на 2000 и началото на 2001.

50. През юли 2004 Софийски градски съд е назначил три лица, които временно да представляват мюсюлманската общност в България, по време на съдебното производство относно действителността на избора на ново ръководство на проведената през декември 2003 национална конференция.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

51. Приложимите разпоредби от Конституцията от 1991 гласят следното:

Член 13

“(1) Вероизповеданията са свободни.

(2) Религиозните институции са отделени от държавата ...

(4) Религиозните общности и институции, както и верските убеждения не могат да се използват за политически цели.”

Член 37

“ (1) Свободата на съвестта, свободата на мисълта и изборът на вероизповедание и на религиозни или атеистични възгледи са ненакърними. Държавата съдейства за поддържане на търпимост и уважение между вярващите от различните вероизповедания, както и между вярващи и невярващи.

(2) Свободата на съвестта и на вероизповеданието не може да бъде насочена срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала или срещу правата и свободите на други граждани.”

5. Решение № 5 от 11 юни 1992 на Конституционния съд, тълкуващо горепосочените разпоредби посочва, *между другото*, че държавата не трябва да се намесва във вътрешната организация на религиозни общности и институции, която следва да се урежда от техните устави и правила. Държавата може да се намесва в дейността на религиозна общност или институция единствено в случаите, предвидени в членове 13, алинея 4 и 37, алинея 2 от Конституцията. Преценка за съществуването на такъв случай може да се извърши и към момента на регистрация на религиозна общност или институция .

53. Законът за изповеданията от 1949 е изменян няколко пъти. Съответните разпоредби от закона, в сила към момента на въпросните събития, гласят следното.

Член 6

“(1) От момента на утвърдението устава на изповеданието от Министерския съвет или упълномощен от него подпредседател на Министерския съвет, същото се счита за признато и добива качество на юридическа личност.

(2) Министерският съвет или упълномощен от него подпредседател на Министерския съвет мотивирано оттегля даденото признание, когато дейността на някое изповедание нарушава законите, обществения ред или добрите нрави.”

Член 9

“(1) Всяко изповедание има отговорно пред държавата ръководство.

(2) В устава на всяко изповедание се установяват управителните и представителните му органи и начинът на избирането или назначаването им...”

Член 16

“(1) Централните ръководни органи на изповеданията са длъжни да се регистрират при Дирекцията на изповеданията при Министерския съвет, а ръководните органи на местните поделения - при местните народни съвети, с поименно обозначение всички членове на същите ръководни органи.”

54. Законът също така съдържа правила относно дейността на вероизповеданията, налага изисквания по отношение на техните духовенства и предоставя на Дирекцията на изповеданията широки надзорни правомощия. В своето решение № 5 от 11 юни 1992 Конституционният съд, макар да приема, че някои разпоредби от Закона за изповеданията са явно противоконституционни (съдът цитира като примери няколко разпоредби относно правомощията на Дирекцията да освобождава духовни лица и да контролира дейността на религиозните организации), посочва, че неговата задача не е да отменя законови разпоредби, приети преди влизането в сила на Конституцията от 1991, тъй като обикновените съдилища са компетентни да ги обявят за неприложими.

55. На основание измененото Постановление № 125 на Министерския съвет от 6 декември 1990, компетентността на Дирекцията на изповеданията включва “контакти между държавата и религиозните изповедания”, подпомагане на централните и местни административни органи при разрешаването на проблеми, свързани с религиозни въпроси, и помощ на религиозни организации във връзка с образованието и печатните материали.

56. В съответствие с правилата за регистрация на местните ръководства на религиозни изповедания, приети от правителството през 1994 (Държавен вестник, бр. 87 от 25 октомври 1994), такава регистрация е възможна единствено ако изборът на местно ръководство е бил одобрен от регистрираното национално ръководство на религиозното изповедание.

57. Според тълкуването, прието в административната практика на Дирекцията и Министерския съвет, Законът за изповеданията от 1949 изисква от всяко изповедание да има едно единствено ръководство и забранява съществуването на успоредни организации в рамките на дадено вероизповедание. Съдебната практика през процесния период е еволюирала от първоначалното становище, че Министерският съвет и Дирекцията притежават неограничена дискреционна власт във връзка с регистрацията на ръководството и устава на религиозно изповедание (Вж. абзаци 13 и 19 по-горе) до мнението, че съдилищата, сезирани с въпроса за законосъобразността на правителствено решение относно регистрацията на ново религиозно ръководство, трябва да преценят дали новото ръководство е било назначено в съответствие с устава на изповеданието, в неговата утвърдена от Дирекцията редакция (Вж. абзаци 22 и 25 по-горе и също така следните решения на Върховния

административен съд: решение № 4816 от 21 септември 1999 по дело № 2697/99, решение № 2919 от 28 април 2001 по дело № 8194/99 и решение № 9184 от 16 октомври 2003 по дело № 6747/02).

58. Законът за изповеданията от 1949 е бил отменен, считано от 1 януари 2003, с влизането в сила на новия Закон за вероизповеданията от 2003.

59. Новият закон предвижда съдебна регистрация на вероизповеданията като юридически лица. Преди да вземе решение, съдът може да поиска експертно становище от Дирекция "Вероизповедания".

60. Член 15 (2) забранява съществуването на повече от едно юридическо лице като вероизповедание с едно и също наименование. Съгласно член 36 лице, което без представителна власт осъществява дейност от името на вероизповедание, се наказва с глоба от Дирекция "Вероизповедания". Абзац 3 от Преходните и заключителни разпоредби към закона предвижда, че лицата, които към влизането в сила на този закон са се отделили от регистрирана религиозна институция в нарушение на утвърдения по установения ред неин устав, не могат да използват идентично наименование и да ползват или да се разпореждат с нейно имущество.

6. През февруари 2003 петдесет членове на парламента поискали от Конституционния съд да отмени определени разпоредби от новия закон като противоконституционни и противоречащи на Конвенцията. Конституционният съд постановил решение на 15 юли 2003.

62. Членове 15 (2) и 36 не са били сред атакуваните разпоредби, за разлика от абзац 3 от Преходните и заключителни разпоредби (*Вж. абзац 60 по-горе*).

63. Конституционният съд не е успял да постанови решение с мнозинство от гласовете, тъй като равен брой съдии гласували "за" и "против" искането за обявяване на тази разпоредба за противоконституционна. Според практиката на Конституционния съд, при тези обстоятелства, искането за обявяване противоконституционността на законова разпоредба се счита за отхвърлено. Съдиите, гласували против искането, приели, *между другото*, че принципът за правна сигурност изисква лицата, които са се отделили от религиозна институция, да не могат да използват нейното наименование. Освен това, било очевидно, че те не могат да претендират част от нейните активи, доколкото последните принадлежат на религиозното изповедание като юридическо лице. Съдиите, счели разпоредбата за противоконституционна, посочили, че тя е целяла уреждане на въпроси, засягащи вътрешната организация на религиозните общности и по този начин е накърнявала тяхната независимост. Освен това тези съдии са отбелязали, че разпоредбата, приложена в контекста на съществуващи спорове, е облагодетелствала

една от групите в разделената религиозна общност и поради това не е допринесла за поддържането на търпимост, а по-скоро е опорочила тази цел. Следователно е нарушила член 9 от Конвенцията.

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 9 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

64. Организацията-жалбоподател се оплаква, че държавните органи са организирали и манипулирали мюсюлманската конференция през октомври 1997, за да облагодетелстват едно от съперническите си ръководства и да отстранят г-н Генджев, като по този начин произволно са се намесили в работите на мюсюлманската общност.

65. Съдът счита, че посочените по-горе оплаквания попадат в обхвата на член 9 от Конвенцията, който гласи следното:

“1. Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата да променя своята религия или убеждения и свободата да изповядва своята религия или убеждения индивидуално или колективно, публично или частно, чрез богослужение, обучение, религиозни обреди и ритуали.

2. Свободата да се изповядва религия или убеждения подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената сигурност, за защитата на обществения ред, здраве и морал или за защита на правата и свободите на другите.”

A. Становищата на страните

1. Организацията-жалбоподател

66. Организацията-жалбоподател твърди, че г-н Генджев е бил незаконно отстранен от длъжност през 1992 от г-н Хасан и че през 1997 г-н Хасан е целял повтаряне на тези събития, разчитайки на подкрепата на СДС, политическата партия, която му е “помогнала” през 1992 и която отново е дошла на власт през 1997.

67. Освен това организацията-жалбоподател изтъква, че г-н Генджев действително се е стремил към постигане на обединение, което е считал за важно за благоденствието на мюсюлманската общност, но е трябвало да се оттегли поради нередности при избора на делегати. Аргументът на правителството, че оттеглянето на няколко лица не засяга законността на конференцията е несъстоятелен доколкото ръководителите са се оттеглили именно поради незаконността на местните избори на делегати.

68. По-специално, държавните органи надхвърлили с действията си необходимото за организиране на конференцията и положили съгласувани усилия за отстраняване на г-н Генджев. Върху местните общности е бил оказан натиск при избора на делегати. Резултатите от изборите са били манипулирани, доколкото противно на съответните правила, избори са били проведени в редица селища, които не са представлявали независими общини. Най-малко в три случая резултатите са били подправени.

2. Правителството

69. Правителството посочва, че разцепленията в рамките на мюсюлманската религиозна общност в България след 1989 са били причинени от конфликти от политическо и лично естество. През 1997 са били положени усилия за преодоляване на тези различия и обединяване на общността. Представителите на съперническите си групи са подписали споразумение за провеждане на обединителна конференция и са потърсили съдействието на Дирекцията на изповеданията. Ролята на дирекцията е била на неутрален гарант на споразумението, подписано доброволно от противниковите фракции. Самият г-н Генджев е поискал участието на Дирекцията, очевидно тъй като го е считал за жизненоважно в процеса на обединение. Съвместният комитет свободно е взел решение резултатите от местните избори на делегати да бъдат удостоверени от кметовете.

70. Освен това, както съдилищата впоследствие установяват, изборът на делегати е протекъл нормално. Активното участие показало волята на общността за обединение.

71. Правителството също така подчертава, че случаят не се отнася до процес на поставяне на две религиозни общности под едно единствено ръководство, а положение, при което една религиозна общност има две ръководства. Противоречивите решения на държавните органи в периода 1992-1997, включително критикуваните от Съда в решението по делото *Хасан и Чауш с/у България* [*Hasan and Chaush v. Bulgaria*], са довели до объркване по отношение на ръководството на мюсюлманската общност. За разлика от предходни години, обаче, през 1997 държавата не се е намесила във вътрешните работи на общността, а само я е подпомогнала в усилията ѝ за постигане на обединение, като част от задължението на държавните органи съгласно Конституцията да поддържат атмосфера на търпимост в религиозния живот.

72. Правителството посочва, че съображенията, изложени от г-н Генджев и петимата членове на контактната група, назначена от председателствания от него Висш духовен съвет, за оттеглянето им от националната конференция са общи и създават впечатление единствено за недоволство от резултатите от първичните избори за делегати. Правителството счита, че оттеглянето на пет лица не поставя

под съмнение законността на националната конференция и че държавните органи правилно са приели нейните резултати.

Б. Преценката на съда

1. Приложимост на член 9

73. Съгласно практиката на Съда, доколкото религиозната свобода е преди всичко въпрос на лична съвест conscience, тя налага също така, *между другото*, свобода на изповядване на своята религия, индивидуално и частно или колективно, публично и в кръга на лицата, споделящи същите религиозни убеждения. Участието в живота на общността е проява на изповядваната религия, защитавана от член 9 от Конвенцията. Правото на свобода на религията съгласно член 9, тълкувано в светлината на член 11, разпоредба, обезпечаваща сдруженията срещу необоснована държавна намеса, съдържа очакването за мирно функциониране на общността, без произволно вмешателство от страна на държавата (*Вж. Хасан и Чауш с/у България* [Разширена Камара], № 30985/96, абзац 62, ЕКПЧ 2000-XI).

74. Организацията-жалбоподател е официалният орган, представляващ и управляващ мюсюлманската религиозна общност в България в периода между февруари 1995 и октомври 1997. Тя се оплаква от произволна намеса от страна на държавата във вътрешната организация и ръководство на тази общност. Църковният или религиозен орган, в това си качество, може да упражнява от името на членовете си правата, гарантирани в член 9 от Конвенцията (*Вж. Ша'аре Шалом Ве Цедек с/у Франция* [Разширена Камара], № 27417/95, абзац 72, ЕКПЧ 2000-VII [*Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France* [GC], no. 27417/95, § 72, ECHR 2000-VII]).

75. Следователно оплакванията на организацията-жалбоподател попадат в обхвата на член 9 от Конвенцията, който е приложим.

2. Съответствие с член 9

(а) Имало ли е вмешателство

76. Съгласно практиката на Съда, държавните мерки, които облагодетелстват даден ръководител или група в разделена религиозна общност или целят принуждаване на общността или част от нея да приемат, противно на волята ѝ, едно единствено ръководство, представляват нарушение на свободата на религия (*Вж. Шериф с/у Гърция*, № 38178/97, абзац 49, 52 и 53, ЕКПЧ 1999-IX [*Serif v. Greece*, no. 38178/97, §§ 49, 52 and 53, ECHR 1999-IX] и *Хасан и Чауш с/у България*, цитирано по-горе, абзац 78).

77. Настоящият случай се отнася до смяната на ръководството на българската мюсюлманска общност през октомври 1997 и последващото съдебно производство. Основният спорен въпрос е дали тези събития са резултат от необоснован натиск от страна на държавата или единствено промяна на ръководство, извършена свободно от общността.

78. Решението за атакуваната смяна на ръководството е било взето през октомври 1997 от обединително събрание, свикано съгласно подписано от двете съперничаещи си ръководства споразумение, и проведено в съответствие с правила, изготвени от съвместен комитет, включващ представители на организацията-жалбоподател (*Вж.* абзаци 31-33 по-горе). Дирекцията на изповеданията и местните държавни органи са участвали в процеса, насърчавайки обединението на двете групи, взели са активно участие в организацията на събранието през октомври 1997 и са регистрирали ръководството, избрано като единствен представител на мюсюлманската общност в България (*Вж.* абзаци 28-30, 34 и 37 по-горе).

79. Правителството твърди, че държавните органи само са посредничали между алтернативните групи и са подпомагали процеса на обединение, поради конституционното им задължение да обезпечават религиозната търпимост и мирните отношения между религиозните групи.

80. Съдът се съгласява, че държавите имат такова задължение и че изпълнението му може да изисква посредничество. Неутралното посредничество между религиозните групи по принцип не би могло да се окачестви като посегателство от страна на държавата върху правата на вярващите съгласно член 9 от Конвенцията, като държавните органи следва да бъдат предпазливи в тази особено деликатна област.

81. Съдът отбелязва обаче, че процесът на обединение през 1997 е бил проведен като реакция на събитията от 1992 и 1995, когато промените в изпълнителната власт са били незабавно последвани от държавни действия за смяна на религиозните ръководители и юридическо признаване на едно от двете съперничаещи си ръководства (*Вж.* абзаци 8-20 и 27 по-горе). Особено красноречив е фактът, че релевантното право, приложено на практика, е изисквало – и продължава да изисква – всички вярващи, принадлежащи към определена религия и желаещи да участват в организацията на общността, да образуват единна структура, оглавявана от едно единствено ръководство дори когато общността е разделена, без възможност за поддръжниците на други ръководители да имат независим в организационен план живот и контрол върху част от активите на общността (*Вж.* абзаци 17, 23, 40, 53-63 по-горе). По този начин законодателството не е оставило друг избор на религиозните ръководители освен състезанието за получаване на признание от страна на правителството на власт и предложението

на всеки ръководител да “обедини” вярващите под своето ръководство.

82. Предвид тази обстановка, фактът, че през 1997 новото правителство е призовало разделената мюсюлманска общност към обединение (*Вж.* абзаци 28-30, 34 and 37 по-горе) е от особено значение.

83. Съдът счита за правдоподобно твърдението на организацията-жалбоподател, че кметовете на редица населени места и политически фигури са участвали твърде активно при избора на делегати за събранието през октомври 1997.

84. Освен това, дори първоначалното участие на Дирекцията да се приеме единствено като неутрално посредничество в подготовката на обединително събрание, нещата са се променили когато Дирекцията е продължила да настоява за “обединение”, въпреки решението на ръководителите на организацията-жалбоподател за оттегляне. Държавата не е била компетентна да решава дали г-н Генджев и оглавяваната от него организация следва или не да се оттеглят. Дирекцията би могла да отбележи провала на усилията за обединение и да изрази готовността си за допълнително подпомагане на страните чрез посредничество, при желание от страна на всички заинтересовани лица. Вместо това, ръководителите, избрани от конференцията през октомври 1997, са получили статута на единствено законно ръководство на мюсюлманската общност и в резултат на това организацията-жалбоподател не е могла да продължи да представлява дори част от религиозната общност и да управлява нейните дела и приходи съгласно волята на тази част от общността (*Вж.* абзаци 31-40 по-горе).

85. Ето защо Съдът намира, че е налице посегателство върху правата на организацията-жалбоподател съгласно член 9 от Конвенцията, тъй като приложимото право и съдебна практика, както и действията на държавните органи през октомври 1997 са принудили разделената общност да има едно единствено ръководство, противно на волята на едно от двете съперничаещи си ръководства.

86. Това вмешателство води до нарушение на въпросната разпоредба, освен ако то е било предвидено в закона и е било необходимо в едно демократично общество за постигане на законна цел.

(б) Била ли е намесата предвидена от закона

7. Решението на правителството да регистрира промяна в ръководството на мюсюлманската общност се е основавало на членове 6 и 16 от Закона за изповеданията (*Вж.* абзац 53 по-горе).

8. По делото *Хасан и Чауш с/у България*, цитирано по-горе (абзац 86), Съдът е приел, че намесата във вътрешната организация на мюсюлманската общност в периода 1995-1997 не е била “предвидена в

закона”, тъй като е била произволна, произтичала е от законови разпоредби, позволяващи неограничена дискреционна власт на административните органи, и не е отговаряла на възприетите стандарти за яснота и предвидимост на закона.

89. Макар в настоящия случай да са приложени същите законови разпоредби, Съдът намира, че са налице значителни различия в подхода на държавните органи. През 1997 последните не са прибягнали до неограничената дискреционна власт, с която са разполагали съгласно приложимото законодателство, като действията им са се основавали на обстоятелството, че двете съпернически си групи са били приели собствени правила под формата на споразумение, дерогиращо действието на съществуващия устав на мюсюлманското изповедание (*Вж.* абзаци 31 и 46 по-горе).

90. При тези специфични обстоятелства и имайки предвид факта, че същността на аргументите на организацията-жалбоподател се свежда до твърдяната липса на основание за държавната намеса във вътрешните дела на мюсюлманската общност, Съдът не счита за необходимо да се произнася относно законосъобразността на тази намеса.

(в) Преследва ли намесата законна цел

91. Организацията-жалбоподател твърди, че целта на държавните органи е била да отстрани г-н Генджев и оглавяваното от него ръководство. Правителството посочва, че те са целели да съдействат за решаването на конфликта в мюсюлманската общност и да поправят последиците от предишни незаконосъобразни действия на държавата.

92. Съдът приема, че основната грижа на държавните органи е била да възстанови законността и да поправи вредите от произволното отстраняване през 1995 на г-н Хасан и оглавяваното от него ръководство. Видяна в тази светлина, намесата във вътрешната организация на мюсюлманската общност по принцип е била насочена към защита на обществения ред и правата и свободите на другите.

(г) Била ли е намесата необходима в едно демократично общество

93. Съдът напомня, че автономното съществуване на религиозни общности е жизнено необходимо за плурализма в демократичното общество. Дори да трябва да предприеме действия за съгласуване интересите на различните изповедания и религиозни групи, съществуващи в едно демократично общество, държавата е длъжна да остане неутрална и безпристрастна при упражняването на своите регулаторни функции и в отношенията си с различните религии, изповедания и вярвания. В случая залогът е опазването на плурализма и правилното функциониране на демокрацията, чиято основна характеристика е предлаганата от нея възможност за решаване

проблемите на страната чрез диалог, дори когато последните са неприятни (*Вж. Кокинакис с/у Гърция*, решение от 25 май 1993, Поредица А № 260-А, стр.18, абзац 33 [*Kokkinakis v. Greece*, judgment of 25 May 1993, Series A no. 260-A, p.18, § 33], *Бесалабска митрополитска църква и други с/у Молдова*, № 45701/99, абзац 123 ЕКПЧ 2001-ХІІ [*Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova*, no. 45701/99, § 123 ECHR 2001-ХІІ], и *Хасан и Чауш с/у България*, цитирано по-горе, абзац 78).

94. В настоящия случай, приложимото право и практика, както и действията на държавата през октомври 1997 са принудили разделената общност да има едно единствено ръководство, противно на волята на едно от двете съперничаещи си ръководства (*Вж.* абзац 85 по-горе).

95. В резултат на това, една от групите ръководители е била облагодетелствана, а другата - изключена и лишена от възможност за по-нататъшно независимо управление на дейността и активите на подкрепящата я част от общността (*Вж.* абзац 84 по-горе).

96. Вярно е, че държавите притежават широка свобода за преценка в особено деликатната област на отношенията ѝ с религиозните общности (*Вж. Ша'аре Шалом Ве Цедек с/у Франция*, цитирано по-горе, абзац 84). Съдът припомня, обаче, че в демократичните общества държавата по принцип не трябва да предприема мерки, обезпечавачи оставането или поставянето на религиозни общности под едно единствено ръководство. Ролята на държавните органи в обстановка на конфликт между или в рамките на религиозни групи не е да отстрани причината за напрежението чрез премахване на плурализма, а да обезпечи взаимната търпимост между състезаващите се групи. Както Съдът вече е приел по-горе, държавните мерки, облагодетелстващи даден ръководител на разделена религиозна общност или целящи принудително поставяне на общността, или част от нея, под едно единствено ръководство, представляват нарушение на свободата на религията. (*Вж. Шериф с/у Гърция*, цитирано по-горе, абзац 49, 52 и 53, и *Хасан и Чауш с/у България*, цитирано по-горе, абзац 78).

9. Правителството не е посочило причина, поради която в настоящия случай неговата цел за възстановяване на законността и поправяне на несправедливостта не би могла да се постигне чрез други средства, без принудителното поставяне на разделената общност под едно единствено ръководство. В тази връзка е от особено значение, че въпреки "обединителния" процес през 1997 конфликтът в религиозната общност е продължил (*Вж.* абзаци 49 и 50 по-горе).

98. Казано накратко, Съдът счита, че българските държавни органи са надхвърлили ограниченията на правото си на преценка съгласно член 9, алинея 2 от Конвенцията.

99. Следователно намесата през 1997 в правата на организацията-жалбоподател, гарантирани в член 9 от Конвенцията, не е била необходима в едно демократично общество за защитата на общественния ред или правата и свободите на другите и поради това противоречи на цитираната разпоредба.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

10. Организацията-жалбоподател се оплаква, че образуваното от нея съдебно производство не е предоставило ефективно правно средство за защита срещу произволните действия на държавата и че липсват други правни средства за защита.

11. Съдът счита, че посочените по-горе оплаквания следва да бъдат разгледани съгласно член 13 от Конвенцията, който гласи следното:

“Всеки, чиито права и свободи, предвидени в тази конвенция, са нарушени, трябва да разполага с ефикасни вътрешноправни средства за тяхната защита от съответна национална институция дори и нарушението да е извършено от лица, действащи в качеството си на представители на официалните власти.”

12. Правителството поддържа, че съдилищата, разглеждайки жалбите на организацията-жалбоподател по същество, са осигурили ефективно правно средство за защита срещу твърдяното посегателство върху правата на вярващите съгласно член 9.

13. Съгласно практиката на Съда, член 13 гарантира достъпността на национално равнище на правно средство за защита във връзка с оплаквания, които могат да се считат за “приемливи” по смисъла на Конвенцията. Необходимо е това правно средство да дава възможност на компетентния национален орган както да разгледа по същество съответното оплакване на основание Конвенцията, така и да предостави подходящо обезщетение, макар на договарящите държави да е предоставена известна свобода по отношение на начина за изпълнение на техните задължения съгласно член 13. Правното средство за защита, предвидено в член 13, следва да бъде “ефективно” както от практическа, така и от юридическа гледна точка, по-специално в смисъл, че неговото упражняване не трябва необосновано да се затруднява от действията или бездействията на държавните органи на държавата-ответник (*Вж. Чакиси с/у Турция* [Разширена Камера], № 23657/94, абзац 112, ЕКПЧ 1999-IV [see *Çakıcı v. Turkey* [GC], no. 23657/94, § 112, ECHR 1999-IV]).

14. Претенцията на организацията-жалбоподател на основание член 9 от Конвенцията без съмнение е приемлива (*Вж. абзац 99 по-горе*). Следователно член 13 изисква достъпността на ефективно правно средство за защита.

15. Организацията-жалбоподател е имала на разположение правно средство за защита. Върховният административен съд е разгледал по същество твърденията ѝ за незаконосъобразна и произволна намеса от страна на държавата във вътрешната организация на мюсюлманската общност (Вж. абзаци 45-48 по-горе).

16. Върховният административен съд се е произнесъл срещу организацията-жалбоподател, тъй като е преценил оплакванията на организацията в светлината на вътрешната правна уредба и практика, съгласно които сили на разделена религиозна общност следва да имат едно единствено ръководство, дори против волята на една от съперническите си групи (Вж. абзаци 46, 48, 53-57 и 81 по-горе).

17. Съдът припомня, обаче, че член 13 не отива дотам, че да гарантира правно средство за защита, позволяващо на законодателството на договаряща държава като такова да бъде оспорвано пред национален орган поради противоречието му с Конвенцията (Вж. Сънди Таймс с/у Обединеното кралство (№ 2), решение от 26 ноември 1991, Поредица А № 217, абзац 61 [see *Sunday Times v. the United Kingdom* (no. 2), judgment of 26 November 1991, Series A no. 217, § 61]; Кудла с/у Полша [Разширена Камара], № 30210/96, абзац 151, ЕКПЧ 2000-XI [*Kudła v. Poland* [GC], no. 30210/96, § 151, ECHR 2000-XI], и Конърс с/у Обединеното кралство, № 66746/01, абзац 109, 27 май 2004 [*Connors v. the United Kingdom*, no. 66746/01, § 109, 27 May 2004]).

18. Оплакването на организацията-жалбоподател се отнася по същество до един от основните принципи на приложимия правен режим. Не може да се счита, че член 13 от Конвенцията изисква предоставянето на правно средство за атакуване на този режим.

19. Следователно не е налице нарушение на член 13 от Конвенцията.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕНОВЕ 6 И 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

20. Организацията-жалбоподател твърди наличие на редица отделни нарушения на член 6 от Конвенцията във връзка с производството пред Върховния административен съд в периода 1998-2000. Тя също така счита събитията, обект на оплакването, за израз на открит дискриминация, несъвместима с член 14 от Конвенцията, доколкото държавните органи са облагодетелствали едно от съперническите си ръководства на мюсюлманската общност.

21. В релевантната им част цитираните разпоредби гласят следното:

Член 6, алинея 1

“Всяко лице при определянето на неговите граждански права и задължения ... има право на справедливо ... гледане на неговото дело ... от ... безпристрастен съд ...”

Член 14

“Упражняването на правата и свободите, предвидени в тази конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана по-специално на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.”

112. Имайки предвид констатациите във връзка с член 9 и 13 от Конвенцията, Съдът не намира за необходимо да разглежда същите въпроси от гледна точка на членове 6 и 14 от Конвенцията.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

113. Член 41 от Конвенцията гласи следното:

“Ако съдът установи, че е имало нарушение на конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на високодоговарящата страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевщата страна.”

A. Вреди

114. Организацията-жалбоподател претендира 25 000 евро (“EUR”) като обезщетение за накърняване доброто име на г-н Генджев и оглавяването от него ръководство, както и за последиците от държавната намеса във вътрешните работи на мюсюлманската общност.

115. Правителството твърди, че претендираната сума е прекомерна и че установяването на нарушение на Конвенцията е достатъчно справедливо удовлетворение.

116. Имайки предвид обстоятелствата на конкретния случай и съдебната практика по искове за неимуществени вреди, предявени от името на юридически лица и организации (*Вж. Партия за свобода и демокрация с/у Турция* [Разширена Камара], № 23885/94, абзац 57, ЕКПЧ 1999-VIII [*Freedom and Democracy Party (ÖZDEP)*] *v. Turkey* [GC], no. 23885/94, § 57, ECHR 1999-VIII; *Комингерсол АД с/у Португалия* [Разширена Камара], № 35382/97, ЕКПЧ 2000-IV, абзац 35 [*Comingersoll S.A. v. Portugal* [GC], no 35382/97, ECHR 2000-IV, § 35]; *Станков и Обединената македонска организация Илинден с/у България*, № 29221/95 и 29225/95, абзац 121, ЕКПЧ 2001-IX [*Stankov*

and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria, nos. 29221/95 and 29225/95, § 121, ECHR 2001-IX]; и *Бесарабска митрополитска църква и други с/у Молдова*, цитирано по-горе, абзац 146 [*Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova*, cited above, § 146]), Съдът счита за уместно присъждане на обезщетение във връзка с тази претенция. Необходимо е необоснованата държавна намеса в организацията на религиозната общност да е причинила неимуществени вреди на организацията-жалбоподател. Решавайки по справедливост, Съдът присъжда 5 000 евро обезщетение за неимуществени вреди, платимо на г-н Генджев в качеството му на представител на организацията-жалбоподател.

Б. Съдебни разноски

117. Организацията-жалбоподател претендира приблизително 6 800 евро (“EUR”) възнаграждение за адвокатска работа във връзка с националното производство и производството пред институциите по Конвенцията, както и равностойността на приблизително 500 евро за преводачески, пощенски и режийни разноски. Тя представя копия от договори за правна помощ между организацията-жалбоподател и нейния процесуален представител пред Съда г-жа Маргаритова-Вучкова, квитанции за платени възнаграждения на трима адвокати, включително г-жа Маргаритова-Вучкова, за работа в рамките на няколко отделни съдебни производства в България и квитанции за преводачески и пощенски разноски.

118. Правителството твърди, че не е бил представен график за изработените от г-жа Маргаритова-Вучкова часове и че някои от платените на другите адвокати възнаграждения се отнасят до вътрешни производства, които не са свързани с настоящия случай. Освен това Правителството посочва, че претенциите за адвокатски възнаграждения и разноски са прекомерни

119. На базата на представения от организацията-жалбоподател договор за правна помощ и съответните квитанции, Съдът заключава, че претендираните разноски за адвокатски възнаграждения, в по-голямата си част, са били необходими и действително извършени, но ги намалява поради обстоятелството, че някои от първоначалните оплаквания са били обявени за недопустими (*Вж.* абзац 6 по-горе). Решавайки по справедливост, Съдът присъжда съдебни разноски в размер на 5 000 евро.

В. Лихва за забава

120. Съдът счита за уместно лихвата за забава да се изчислява на основата на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процента.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че е налице нарушение на член 9 от Конвенцията;
2. *Приема*, че не е налице нарушение на член 13 от Конвенцията;
3. *Приема*, че не е необходимо да се разглеждат оплакванията съгласно членове 6 и 14 от Конвенцията;
4. *Приема*
 - (а) че държавата-ответник следва да заплати на г-н Н. Генджев, представител на организацията-жалбоподател, в срок от три месеца от влизането в сила на решението съгласно член 44, алинея 2 от Конвенцията, следните суми, като левова равностойност по курса, приложим в деня на плащането:
 - (i) 5 000 EUR (пет хиляди евро) като обезщетение за неимуществени вреди;
 - (ii) 5 000 EUR (пет хиляди евро) за съдебни разноски;
 - (iii) евентуалните данъци и такси върху посочените по-горе суми;
 - (б) че от изтичането на упоменатия по-горе тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка през срока на неизпълнение, увеличена с три процента;
5. *Отхвърля* останалата част от претенцията на жалбоподателя за справедливо удовлетворение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 16 декември 2004, в съответствие с член 77, алинеи 2 и 3 от Правилника на Съда.

Сорен НИЛСЕН

Христос РОЗАКИС

Секретар

Председател